

XXIX Premi de narrativa 2023 Ciutat de Manlleu

Títol: ***TOTA PEDRA FA PARET***

Autora: **Mercè Estrela Tena**

Com una serp pètria, els marges de pedra dibuixaven aquella terra eixuta i secallosa, tan esvaïda de to com la pell de qui no labora mai a l'exterior, o de qui no doblega el llom en cap feina. L'espectacle convocava la paciència i el silenci, tal vegada perquè, segons els experts, en un mur de pedra seca hi ha lloc per a tot tipus de còdols, no n'importa l'envergadura. Cada roc hi jugarà un paper o un altre, segons el lloc on l'ubiquis. "Tota pedra fa calçada", se sentia dir als entesos en parlar de les sospedrades.

Amb la inclinació convenient, les grosses es plantaven al davant del muret, a primera fila, a l'avantguarda, tot donant la cara al vianant i a l'entorn, que s'engrandia amb una tan minuciosa tasca artesanal. Les més petites servien de farciment i s'ubicaven darrere les grosses, amb la finalitat d'enfortir la paret i servir d'unió amb la terra.

Innocenci, jornaler en una finca d'ametllers ben complida, d'aquelles que fa goig contemplar i recórrer, estava especialitzat en l'obra amb pedres encaixades, sense argamassa per unir-les. Per a ell, no guardava cap secret la més elemental d'aquelles construccions, que és el tancat de contenció per evitar moviments d'una terra que es pot escolar i desaparèixer amb la força abassegadora de les pluges torrencials.

Tanmateix, la finalitat primera dels murs partioners sempre ha estat conformar bancals i delimitar parcel·les amb terreny de cultiu, de tal manera que les fites de propietat esdevinguin clares i no donen peu a confusió i disputes entre posseïdors contigus.

Ja se'n feien poques i aleshores la tasca consistia més en la reconstrucció, feina distreta d'apedaçar el que destrossaven la meteorologia i la malànima de gentola

desficiosa, que vagarejava per l'entramat de bancals habitat per una vegetació soferta i bestioles de tot tipus.

No n'era l'únic que, per aquelles contrades, es dedicava a fer treballs de pedra en sec, però sí el més veterà, per tradició familiar. L'avi patern l'havia ensinistrat a llegir les cintes de les roques i no dubtava on apuntar amb el martell d'esqueixar. L'encertava sempre, el cop de picó a la vena i, amb destresa, esberlava els cudols per on convenia. Tal vegada per aquest motiu l'acompanyava un punt d'altivesa en tot el que feia i parlava.

Al bancal, li arrabassaven les pedres del ventre, en passar-hi l'aladre amb el matxo al davant, o en cavar-lo a tall fondo per esponjar la terra oculta. Amb el pas dels dies, el tractor també hi clavaria l'urpa, per treure'n el fruit mineral. Podies escoltar-hi, al terror, la respiració excitada, si hi prestaves atenció i hi tenies l'orella avesada. Tot i que diferent, era similar a batre la llana ovina dels matalassos, que després s'embolcallava amb tela de cotó gruixuda.

Si no hi havia prou cantals, o del volum desitjat, les pedres es portaven d'un altre camp veí, amb permís del propietari. També se'n treien del riu de més a prop, que en ocasions era un rierol pobre i fet malbé, i en unes altres tan sols un llit deshidratat i buit, una rambla que esdevenia sonora en aixafar-la i fer-ne rodolar els cantals. Si era menester, es carretejaven de més lluny, de la serra que envolta la comarca com un guardià fidel i amatent. En enfosquir-se a poc a poc el cel, l'arbreda, que coronava aquelles dents, en dibuixava a contrallum els cims curulls de fullatge.

El salari agrícola era suficient per fer la viu-viu, si t'havies de mantenir només tu. No sempre ho era, ni sembla que ho serà mai, per viure amb decència una família i fer-hi algun estalvi per a casos de necessitat. Si la supervivència resultava escassa, calia completar el jornal com fos. Amb només un sou, Pròspera havia de fer mans i mànigues per passar casa i mantenir el parell de nenes que havia dut al món, amb col·laboració d'Innocenci.

Vivien en una propietat familiar, heretada per ell d'una tieta vídua sense descendència. Era als afores del poble, en una zona on començaven a brostar edificacions noves, gràcies a l'arribada d'immigrants de localitats diverses de la península, menys riques o amb menys oportunitats per falta de decisió dels diversos governs estatals, porucs a l'hora de modificar un *status quo* que es perllongava des de temps caiguts en l'oblit.

És així que la dona va començar a exposar a la porta de casa els productes que, en hores trobades, Innocenci cultivava a la mica d'horta de darrere casa. A poc a poc, va fer clientela i açò va possibilitar que es plantegessin obrir botiga dins l'habitatge. En fer-se més fadrines, les filles participarien en les tasques diverses de llar i botiga. Al camp no, perquè no es veia bé la presència de dones esllomant-se sobre la terra, excepte en cas de necessitat grossa, com havia passat durant la guerra i postguerra recents, ben vives encara a la memòria i dins les mirades de recel a tot arreu.

Al comerç familiar, hi podies trobar quasi de tot. El marit li duia, sota comanda, el que la clientela demanava i no tenien. Cada setmana feia viatges a pobles de la rodalia, més grans i assortits, com la capital de comarca, una ciutat amb passat històric memorable, tot i que poc conegut per la població, tal vegada per falta d'informació oficial i per l'escassa escolarització d'una ciutadania exigüament lletrada.

La mestressa hi venia carn de porc i de pollastre que, abans de pesar, embolicava amb paper de diari. Un cop a casa, quan les parroquianes la treien de l'embalum, el tall de cadàver duia serigrafies negres, similar a les que marcaven per sempre la pell desnerida de gent empresonada a camps de concentració, per tenir costums diferents o per entendre la vida d'una altra manera o per defensar polítiques encaminades a possibilitar un món millor o, en definitiva, per no ser de la mateixa corda de qui tenia el diner i, en conseqüència, ostentava un poder patriarcal ofegador, ple d'amenaques, enganys i violència.

En aquell temps, la vedella era un article de luxe que només consumia qui tenia butxaca bona, habitualment els afins al règim, o en cas de prescripció mèdica. Pròspera filetejava el magre de porc de manera que podia arribar a semblar un tall de vaca, a gent que no l'havia tastada mai o que l'havia tinguda davant els ulls ocasionalment. La seva era una clientela incauta i crèdula de tot allò que desconeixia, o que li convenia assumir per no caure en el desànim.

Amb una facilitat innata per fer-se escoltar, la venedora astuta els ajudava a engolir sense mastegar mentides com aquesta. La natura l'havia dotada de perspicàcia i capacitat de persuasió i, al cap i a la fi, tant li feia si el que menjaven era carn de boví o no. Si s'ho empassaven, els semblaria vaca, ja que no en devien recordar ni el mos ni el sabor ni l'aroma qui l'havia tinguda entre dents ves a saber quan. El mateix passava amb la conserva de cavalla, que l'espavilada venia com a tonyina a unes compradores que mai no havien vist cap peix viu amb aletes, escates i espines.

La parròquia, poc exigent en qualitat i higiene, sempre que el preu resultés adequat als escassos recursos de què disposaven, era majoritàriament gent forastera que vivia als masos disseminats pel terme. Com que la botiga els quedava més a prop que les carnisseries del voltant, els era més còmode comprar a *La Tendeta*, on trobaven també oli d'oliva a un preu millor, com passava amb la proteïna. La botiguera aconseguia abaratir-lo en barrejar l'oli bo amb greix liquat de pollastres, que criava al corral o que comprava al veïnat i a granges que, a preu convenient, li facilitaven animals que no tenien la salut completa.

Quan treia comptes, davant la mirada buida de qui considerava que podria enganyar, feia sobre el paper la suma de manera que les quantitats quedaven esbiaixades i sempre se n'escapava alguna xifra que li permetia arrodonir, en mig de laments i xerrameca, el total a favor de la casa, de sa casa. Aquest no era el cas d'una jove acabada d'arribar de

la zona costanera. Amb ella li calia parar l'orella i obrir bé les parpelles, perquè no li seguiria la veta i fora picar pedra de bades pretendre guanyar-se-la.

—Bon dia, Tecla. Què serà avui?

Si era objecte de manipulació, la llengüeta del pes resultava poc fidel, ja que no tots els quilos eren de mil grams, com va tenir ocasió de comprovar aquella nouvinguda, el dia que va pesar a casa el que acabava de comprar a la botiguera. Amb el pes de cuina a la mà, se'n va tornar decidida a la botiga per fer-li-ho notar a Pròspera. A partir d'aquell moment, l'agulla de la balança marcava amb la forastera el que era de llei. Tampoc la mesura del litre del que hi compraves era fiable. Qualsevol producte susceptible d'admetre aigua de l'aixeta era manipulats per les mans àgils d'aquella negociant, tan espavilada i sagaç que la venia a preu de vi o de llet.

No cal ni dir que racons diversos de casa Pròspera van començar a servir de cau a muntions de diner extra. La mestressa feia bo l'epítet amb què els pares l'havien batejada i el veïnat va començar a dir-li la Garrofes, que li va quedar de malnom, perquè se les sabia guanyar a base de bé. Tant era aquella prosperitat sobrevinguda que Innocenci, ja amb l'inici d'artrosi al cos, va decidir abandonar l'ofici de la pedra, un objecte que, des d'aleshores, sols utilitzava per partir olives, abans d'adobar-les amb herbes aromàtiques que collia a la serra, i per trencar ametlles, abans de menjar-se-les crues, o torrades a la llar o fregides amb oli sense afegits i un pessic de sal.

De parlar rude, no era ell qui tallava el bacallà a casa, encara que des de fora semblava el gall del galliner, que és com es presentava a tot arreu on posava l'ou. El que era ben cert és que Pròspera el cohibia, amb aquella decisió seva tan ferma, que anava acompanyada d'una còrpora gran de mida i exuberant en carnositat ben repartida. També perquè ella sabia de lletra més que no ell, que tot just si sabia firmar. El fet és que en aquella família no es menejava fil sense permís de la senyora ama i patrona. L'home ho pagava amb les nenes, que s'hi sentien menyspreades i emmudien en presència d'un

progenitor que, en aquells moments de pertorbació, desmereixia la bonhomia i puresa del nom de pila que els pares li van regalar.

De bon matí, l'home abandonava la calidesa del llit conjugal, amb la intenció de disposar de temps suficient per fer les comandes i que, al més aviat possible, les dones les possessin a revenda. Sort que hi eren per atendre la clientela, perquè ell no tenia el caràcter adequat per vendre res. Acostumat a tractar amb material de gran duresa, se li feia costera amunt estar cara al públic. Li sobraven estupidesa, fredor i pedanteria per resultar amable i cordial.

El temps anava passant i la industrialització que s'iniciava als pobles veïns començava a atreure persones de la localitat on hi havia la botiga "d'a xavo", com l'anunciava la mestressa, per publicar orgullosa el preu baix dels productes que hi venia. Molts hi traslladaven el domicili en aconseguir faena a les fàbriques, que oferien condicions més favorables, en sou i horari, al que era el jornal agrícola, sempre exposat a inclemències de l'oratge, que és qui manava la faena a fer, de tal manera que si no se'n feia no portaves diner a casa i el que menjaves a taula era més frugal.

Un dissabte de final de tardor, quan els homes eren al bar, acabada la verema de les vinyes i amb l'ametlla a punt de replegar, la porta de l'escola rural es va obrir, com a resposta a uns trucs. Bufava un vent rúfol que convidava ben poc a res que no fos romandre tancat a casa i reposar vora foc, si tant de confort t'era possible.

Tecla s'hi va trobar al davant un grapat de dones d'edat diversa, però de parlar similar. Se la fitaven amb ulls decidits, que no aconseguien amagar un pessic de vergonya.

—Bon dia tingui vostè, senyora mestra... Venim perquè... A veure com li ho dic... és que volem aprendre de lletra... —va dir la més coratjosa, amb paper i llapis a la mà.

—Per favor, senyoreta Tecla —li va demanar una altra, mentre feia un pas avant amb un full de diari—, ens ensenyarà a llegir-lo, i també els paquets i pots del comerç?

—I a treure comptes? En tenim prou amb les quatre regles... —deia una tercera, mentre li allargava un bocí de paper amb xifres similars a les que veia al carrer dalt de les portes.

La jove va fer-les entrar a l'edificació humil que habitava l'escola rural. I amb elles la col, el pollastre, la cistella d'ous i la fogassa de pa que acompanyaven les ganes de saber per evitar uns enganys que afavorien la prosperitat de qui s'aprofitava de la pobresa i la ignorància dels altres.

L'hivern feia camí i s'hi albiraven canvis polítics, que afectarien les mesures sanitàries i el control de qualitat dels queviures. Era un avís de perill per aquella màquina de fer xavos, gràcies a l'engany més que no al bon quefer. Les negociantes de *La Tendeta* van continuar-hi la venda amb l'adaptació inevitable. Manolls de paper d'estrassa, un pes electrònic, l'aparell de treure comptes i un aparador refrigerat van ocupar espai al comerç.

Les visites al món de la mestra es van fer rutinàries i, en unes setmanes, quan aquelles parroquianes, fidels per necessitat, entraven a ca la Garrofes, eren unes altres. Tenien una mirada més assossegada i segura, en posseir la via per interpretar dibuixos que, fins aleshores, els resultaven jeroglífics indesxifrables. Tecla havia esdevingut la pedra Rosetta d'aquelles clientes i ara es podien tutejar amb Pròspera.

A causa de la faena a les fàbriques, va arribar el moment que algunes dones ja no disposaven de temps per cosir roba a casa. És així que la ment de la botiguera es va posar a cavil·lar de valent per treure'n profit i, a més de queviures, es va posar a vendre peces de vestir.

De bona presència i ja dona, la filla major era objecte de tot tipus de floretes per part de la clientela masculina, a qui no feia fàstics. Es deixava enamorar pels homes que

li regalaven l'orella. Un matí va travessar la porta del negoci un jove malcarat que, amb atencions, va aconseguir captivar-la. Innocenci no el veia amb bons ulls i va fer tant com va poder per impedir que es trobessin sols. Espavilada de mena, la jove fugia del captiveri sempre.

Hi suposava tant de perill que els pares van motivar-la a festejar amb un home tan poc atractiu com el progenitor, de qui heretaria un negoci tèxtil en plena producció. L'orgull impedia a Innocenci acceptar que la seva família botiguera no era a l'alçada econòmica i cultural de la gent amb qui emparentaria.

Aquella relació de conveniència no va suposar cap canvi en la primogènita, que hi feia campana tothora que podia, ja que, mentre feia bona cara a l'home emprenedor i de bona posició amb qui s'acabaria casant, es va continuar veient d'amagatotis amb el jove d'escassos recursos que li havia robat el cor.

Pròspera i les filles van començar a comercialitzar amb roba de moda, a les plantes baixes que van adquirir en un edifici de la localitat més industrialitzada. Constituïen un espai impressionant, per la ubicació i per les condicions, ja que tenia doble cantonada i façana a tres carrers, la principal a l'avinguda més important. Havien decidit posar l'olla grossa dins la menuda i el van decorar sense parar en despeses.

El carrer n'anava ple de com tiraven de veta sense miraments. No hi faltaren comentaris dels més acostats que obrien els ulls com a taronges en comprovar que es podia posar en funcionament un negoci de tanta volada, amb els recursos moderats d'aquella família. N'hi havia per llogar cadiretes i pensaven que devia ser gràcies a l'ajuda econòmica dels consogres i del gendre. No hi trobaven cap altra explicació plausible. Al cap de poc, *Selecta* es va convertir en una botiga de moda escollida que, per atendre la clientela, disposava de personal jove amb bona presència i simpatia.

La Tendeta va passar al món dels records, i també aquella parròquia d'escassos recursos, amb una Tecla que li feia treure foc pels queixals. Tanmateix, el negoci novell

no permetia a Pròspera trampejar amb el material que oferia. La propietària trobava a faltar un diner extra, fruit de l'estafa que li havia proporcionat tantes satisfaccions. Els ingressos amb la venda legal de roba no li semblava suficient, no comportava cap risc, no li permetia lluir les seves capacitats, aquell flirteig amb l'astúcia que la feia trempar.

Una sortida possible a un tal defici va ser adquirir roba usada i moderna de qualitat, d'un estil difícil d'aconseguir al sud d'aquella Europa on vivien. Es va assabentar que a Londres venien peces cares de segona mà a bon preu, algunes vestides només a passarel·les d'alta costura.

L'atreviment de Pròspera feia passar per nou el que no ho era, cosa que li permetia, a més d'augmentar beneficis, somriure per dintre amb l'estafa de fer creure a gent pretensiosa que el que pagava era roba exclusiva acabada de sortit de magatzems que eren mar enllà, com es deduïa de l'etiquetatge.

En un dels viatges a l'illa, va fer coneixença amb un indígena que la va saber ben calibrar. Li obriria una porta desconeguda per a ella en fer-li veure que les peces de roba permetien amagar substàncies de poc pes i molt de valor. Per a ella va ser bufar i fer ampolles.

La prosperitat familiar va multiplicar-se. Les filles, maridades amb homes amb possibles, habitaven cases d'aquelles que vols mostrar al veïnat, un veïnat incrèdul davant tanta opulència generada en tan poc de temps. Més encara en tractar-se de gent treballadora d'origen humil. Préstecs bancaris? De cap de les maneres, amb uns interessos impagables del quinze per cent. El calfament de cap de la clientela, i de qui no podia ser-ho, va anar en augment, sobretot quan els viatges eren molts, mentre davallaven les novetats en roba.

El murmuri al bar, el safareig al mercat i les mirades de reüll als comerços van acabar per arribar on calia, on era inevitable que acabés tard o d'hora, allà on es volia que fermentés. La policia hi va iniciar investigacions i, un dilluns de bon matí, es van

presentar a la *boutique* sense avís previ, amb una ordre d'escorcoll. La van escorcollar de dalt a baix. El resultat va ser el que era d'esperar, per imprevist, per excés de seguretat i confiança personals. Van trobar-hi pols blanca, molta pols blanca als folres de vestits, baixos de pantalons, muscleres, butxaques i per qualsevol lloc aquella farina falsa s'hi pogués ocultar a la mirada dels profans.

Pròspera va entrar a presidi en règim obert. Les filles van salvar-se'n a canvi de no se sap què, tal vegada per l'autoinculpació total de la mare, amb voluntat de salvar-les, i perquè l'edat l'afavoria respecte al règim presidiari. Els implicats en l'afer recelaven d'ella, per si parlava més del compte.

A la presó, es va convertir en la mare protectora de les recluses. Els portava roba i tot allò que necessitaven. Així comprava la submissió de les habitants d'un territori que mai havia pensat que xafaria. Ningú li alçava la veu al recinte. Tot s'hi feia al seu criteri i conveniència. Podria haver tocat el dos d'allí. Ara bé, fotre el camp per anar on? Apa!, amb la còrpora i facúndia que lluïa, era mestressa d'aquell món.

Al poble, tothom li havia girat esquena. S'hi sentia sola, privada de relacions amb la clientela que feia quatre dies li anava al darrere, per aconseguir models exclusius, i que ara havien tocat el dos. No era de bon veure mantenir tractes amb ella. Mentalment, les va enviar on brama la tonyina. De fet, ni tal sols gaudia de la companyia d'un marit atent. Durant els permisos, dormien en cambres separades, perquè Innocenci la maltractava sense compassió. Encara que per dins l'enviava a pastar fang, no l'estampava contra la paret per ser el pare de les seves nenes, que van acabar per tancar-lo a l'habitació amb la intenció d'evitar l'acarnissament amb la mare.

Pròspera, *la Garrofes*, va morir en una de les seves sortides, abans de finalitzar la condemna. Un roc ben encaminat va acabar amb ella, sense que mai no s'arribés a saber quin braç poderós i hàbil va fer arca contra aquell bescoll, quin puny s'havia obert en el moment just per llançar un cantal que li encertés de ple al moll de l'ànima.

Les botigues van continuar en funcionament, ben saludables en mans de les filles i la col·laboració temporal d'Innocenci, que va tancar els ulls en una residència per a malalts mentals.

Aquell caràcter, rude com les pedres més cantelludes, dificultava la convivència amb ell. De nit, somniava que alçava murs i de dia contemplava els que l'envoltaven, mai prou del seu gust.